

ÖĞRETMEN ADAYLARINDA ETNİKMERKEZCİLİĞİN YORDAYICISI OLARAK ÇOKKÜLTÜRLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Alpay AKSİN¹

Geliş: 13.07.2023 / Kabul: 15.07.2023

Öz

Bu çalışmanın amacı öğretmen adaylarında etnikmerkezcilik düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve bölüm değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin ve çokkültürlü kişilik özelliklerinin etnikmerkezcilik ile ilişkisinin incelenmesidir. Çalışmanın evreni Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde farklı bölümlerde eğitime devam eden öğrencilerin tamamından oluşmaktadır. Bu fakültenin beş farklı ana bilim dalında öğrenim görmekte olan ve amaçlı örnekleme yoluyla belirlenen 368 öğretmen adayı çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Katılımcıların 72'si (%19.6) erkek ve 296'sı (%80.4) kadındır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaşları 18 ile 36 arasında değişmekle birlikte, ortalama yaşları 21.14 ($SS=2.10$)'tür. Çalışmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Etnikmerkezcilik Ölçeği ve Çokkültürlü Kişilik Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, bağımsız örneklemler *t*-testi, tek yönlü varyans analizi, çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda erkek öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik düzeylerinin kadınlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca bölüm değişkeni öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik düzeyleriyle ilişkilidir. Öğretmen adaylarında kültürel empati ve duygusal dengenin etnikmerkezcilikle negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırma sonuçları öğretmen adaylarında etnikmerkezcilikle ilişkili değişkenlerin belirlenmesine ve ayrıca öğretmen adaylarında etnikmerkezciliğin azaltılmasına yönelik öğretim programlarının oluşturulmasına yardımcı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Etnikmerkezcilik, Çokkültürlü kişilik özellikleri, Öğretmen adayları.

MULTICULTURAL PERSONALITY TRAITS AS A PREDICTOR OF ETHNOCENTRISM AMONG PRESERVICE TEACHERS

Abstract

The aim of this study is to examine whether the levels of ethnocentrism in preservice teachers show a significant difference according to gender, grade level and department variable and the relationship between multicultural personality traits and ethnocentrism. The population

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, alpay@amasya.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6675-3094>.

Öğretmen Adaylarında Etnikmerkezciliğin Yordayıcısı Olarak Çokkültürlü Kişilik Özellikleri

of the study consists of all students who continue their education in different departments of Amasya University Faculty of Education. The sample of the study consisted of 368 preservice teachers who were studying in five different departments of this faculty and were determined through purposive sampling. Of the participants, 72 (19.6%) were male and 296 (80.4%) were female. The ages of the preservice teachers participating in the study ranged between 18 and 36, with an average age of 21.14 ($SD=2.10$). The data of the study were collected with Personal Information Form, Generalized Ethnocentrism Scale and Multicultural Personality Questionnaire. Descriptive statistics, independent samples t-test, one-way analysis of variance, multiple linear regression analysis were used to analyze the data. As a result of the study, it was found that male preservice teachers had higher levels of ethnocentrism than female preservice teachers. In addition, the department variable is related to preservice teachers' ethnocentrism levels. Cultural empathy and emotional stability were found to be negatively related to ethnocentrism in preservice teachers. The results of the research can help to determine the variables associated with ethnocentrism in preservice teachers and also to create curricula to reduce ethnocentrism in preservice teachers.

Keywords: Ethnocentrism, Multicultural personality traits, Preservice teachers.

GİRİŞ

Bireylerin içinde buldukları grup dışındaki bireylere yönelik ve gruplar arasındaki ilişkileri belirleyen önemli kavramlardan birisi etnikmerkezciliktir. Etnikmerkezcilik terimi ilk olarak sosyal bilimler literatürüne Sumner (1906) tarafından kazandırılmıştır. Bu araştırmacıya göre etnikmerkezcilik kişinin kendi grubunun her şeyin merkezi olduğu ve diğerlerinin ona göre ölçeklendirildiği ve derecelendirildiği bir bakış açısını tanımlamaktadır (Akt. Neuliep ve ark., 2001). Etnikmerkezcilik, bir kişinin veya grubun kendi etnik, kültürel veya sosyal gruplarını diğerlerinden üstün olarak görmesi ve değerlendirmesi durumudur. Bu durum, genellikle kendi kültürünün normlarını, değerlerini ve davranışlarını diğerlerinin üzerinde tutma eğilimini içerir. Araştırmacılar etnikmerkezciliğin duygular ve inançları kapsadığını belirtmektedir (Kam ve Kinder, 2007). Diğer taraftan etnikmerkezcilik bir değerlendirme hatası olup bireylerin işlevselliğini olumsuz yönde etkileyebilir, bireyin içinde bulunduğu gruba karşı olumlu duygular beslemesine yol açabilirken içinde bulunduğu grup dışındaki gruplara olumsuz duygular beslemesine yol açabilir (Siamagka ve Balabanis, 2015). Etnikmerkezcilik inançlar ve duygular yalnızca belli bir gruba değil birçok farklı gruba yönelebilir. Etnikmerkezcilik sosyal ve kültürel değerlerden etkilenebilir.

Etnikmerkezcilik sosyoloji, antropoloji, psikoloji ve diğer sosyal bilimlerde önemli bir kavramdır. Araştırmalar etnikmerkezciliğin diğer kültürlerden olan bireylere

yönelik ön yargıları artırabileceğini, bireylerin günlük yaşamlarındaki çoğu şeyi kendi standartlarına göre değerlendirebileceğini ve diğer kültürlerden olan insanları bireylerin dışlamasına neden olabileceğini göstermektedir (Permatasari, 2019). Aynı zamanda etnikmerkezcilik bireylerin diğer kültürlerden olan insanlarla olan iletişimini engellemekte ve çokkültürlü toplumlarda ayrışmalara neden olabilmektedir (Keith, 2019). Çok sayıda araştırma etnikmerkezciliğin ayrımcılık, önyargı ve sosyal çatışmalarla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle farklı örneklerde etnikmerkezcilikle ilişkili değişkenlerin araştırılması önemlidir.

Etnikmerkezcilik öğretmen adaylarında incelenebilecek önemli bir konudur. Günümüzde sınıflar farklı etnik, sosyal ve kültürel geçmişlere sahip çok sayıda öğrenciyi kapsamaktadır (Choi ve Lee, 2020). Etnikmerkezcilik öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının bu çeşitliliği anlamalarını engelleyebilir. Aynı zamanda öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik düzeylerini anlamak onların farklı etnik gruplardan gelen öğrencilere nasıl tepki verebilecekleri ve onların nasıl desteklenebileceğini belirlemeye yardımcı olabilir. Birleşmiş Milletler (2022) tarafından oluşturulan sürdürülebilir büyümenin önemli amaçlarından biri de eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Etnikmerkezcilik öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının bazı öğrencilere karşı önyargılı olmalarına neden olarak eğitimde fırsat eşitliğini engelleyebilir ve farklı kültürlerden gelen öğrencilerden gelen öğrencilerin başarısını azaltabilir. Ayrıca öğretmen adaylarının Etnikmerkezcilik düzeyleriyle ilgili değişkenlerin belirlenmesi öğretmen eğitim programlarında bu konunun nasıl ele alınabileceğine ilişkin önemli bilgiler sağlar ve toplumda sosyal adaletin gelişmesine yardımcı olabilir.

Çokkültürlü kişilik özellikleri, öğretmen adaylarının kişisel ve demografik özelliklerine, eğitim aldıkları programın türüne ve diğer faktörlere bağlı olarak etnikmerkezcilik düzeyleriyle ilişkili olabilir. Kişilik özellikleri, kültürlerarası zorluklarla karşı karşıya gelmede önemli bir rol oynamaktadır (Van Oudenhoven ve Van der Zee, 2002). Kişilik, bireyin kendisi ve dış dünya ile etkileşimindeki düşünüşünü, hissettiklerini ve davranışını belirleyen, zaman içerisinde tutarlı, sürekli, tahmin edilebilir, kişiye özgü ve genellikle durumdan bağımsız özelliklerdir (Toplu-Demirtaş, 2020). Kişilik özelliklerinin nasıl oluştuğu, nasıl değişebileceği ve bireyler arasındaki farklılıkların nasıl açıklanabileceğinin anlaşılmasına yardımcı olan pek çok kişilik kuramı olup bunlardan birisi de Van der Zee ve Van Oudenhoven (2014) tarafından geliştirilen ve kültürel empati, duygusal denge, esneklik, açık görüşlülük ve sosyal girişkenlik boyutlarından oluşan çokkültürlü kişilik özellikleri kuramıdır. Bu kuram genellikle bireylerin farklı kültürlerle

Öğretmen Adaylarında Etnikmerkezciliğin Yordayıcısı Olarak Çokkültürlü Kişilik Özellikleri

etkileşimlerinde gösterdikleri davranışları ve bu etkileşimlerin kişilik üzerindeki etkilerini incelemek için kullanılmaktadır.

Açık görüşlülük bireyin kültürlerarası durumlara olumlu bir şekilde karşılık vermesine yardımcı olan bir tutumdur (Van der Zee ve Van Oudenhoven, 2013; Wang ve ark., 2021) ve kültürlerarası iletişim yeterliliğini etkileyen önemli bir faktör olarak görülmektedir (Burger, 2011). Kültürel empati, başka bir kişinin düşünce ve duygularını kendi kültürü, değerleri, deneyimleri ve algıları bağlamında anlama becerisi olarak tanımlanırken (Schumann ve ark., 2014) duygusal denge, stresli durumlar karşısında bireylerin sakin kalma eğilimini ve stresli koşullarda güçlü duygusal tepkiler verme eğilimine karşı olmayı ifade etmektedir (Van Oudenhoven ve ark., 2003). Esneklik, yeni durum ve koşullara uygun şekilde uyum sağlamayı ifade ederken (Van der Zee ve Van Oudenhoven, 2013) sosyal girişkenlik ise sosyal durumlara etkin olarak yaklaşma ve inisiyatif alma eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Van Oudenhoven ve Van der Zee, 2002). Literatür incelendiğinde öğretmen adaylarında cinsiyetin, sınıf düzeyinin, bölümün ve çokkültürlü kişilik özelliklerinin etnikmerkezcilikle ilişkisini inceleyen araştırmaların yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu araştırmanın ilk amacı öğretmen adaylarında etnikmerkezcilik düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve bölüm değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesidir. Araştırmanın bir diğer amacı ise çokkültürlü kişilik özelliklerinin etnikmerkezcilik ile ilişkisinin incelenmesidir. Bu amaç çerçevesinde bu çalışmada aşağıdaki problem cümlelerine cevap aranmıştır.

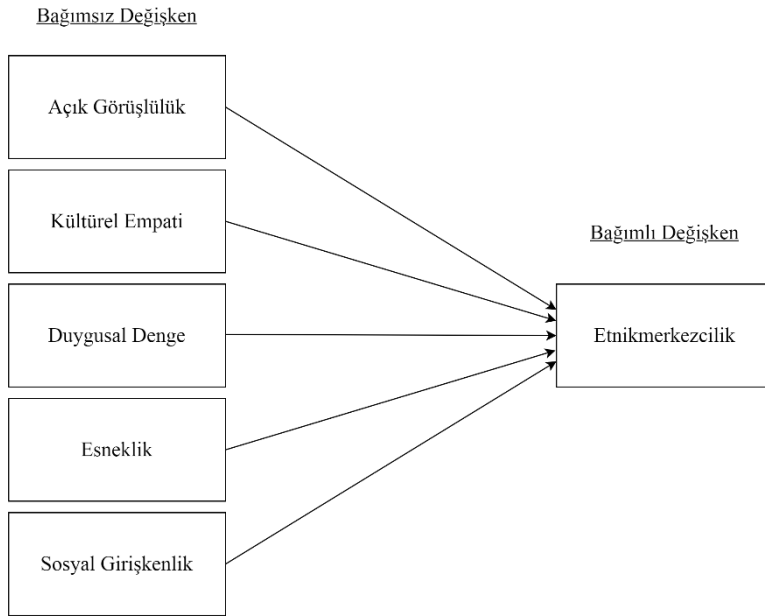
1. Öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik düzeyleri cinsiyetleri, sınıf düzeyleri ve bölümlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Öğretmen adaylarında kültürel empati etnikmerkezcilik düzeyleriyle ilişkili midir?
3. Öğretmen adaylarında esneklik etnikmerkezcilik düzeyleriyle ilişkili midir?
4. Öğretmen adaylarında sosyal girişkenlik etnikmerkezcilik düzeyleriyle ilişkili midir?
5. Öğretmen adaylarında açık görüşlülük etnikmerkezcilik düzeyleriyle ilişkili midir?
6. Öğretmen adaylarında duygusal denge etnikmerkezcilik düzeyleriyle ilişkili midir?

YÖNTEM

Bu bölüm, araştırmanın modelini, evren ve örneklemini, veri toplama yöntemlerini, veri toplama sürecini ve veri analizini içermektedir.

Araştırma Deseni

Bu çalışmanın öğretmen adaylarında duygusal denge, kültürel empati, esneklik, açık görüşlülük ve sosyal girişkenlik çokkültürlü kişilik özelliklerinin etnikmerkezcilikle ilişkisinin incelendiği korelasyonel bir araştırmadır (Karakaya, 2014). Bu araştırmanın deseni Şekil 1’de görülmektedir.



Şekil 1. Araştırma Deseni

Evren ve Örneklem

Çalışma evrenini Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde yedi farklı bölümde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının tümü oluşturmuştur. Öğretmen adaylarının çalışma örnekleme dahil edilmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde araştırmacılar araştırma amacına uygun özelliklere sahip bireyleri örnekleme dahil etmektedir (Şahin, 2014). Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının 72’si (%19.6) erkek iken 296’sı (%80.4) kadındır. Çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının yaş aralığı 18 ile 36 arasında

Öğretmen Adaylarında Etnikmerkezciliğin Yordayıcısı Olarak Çokkültürlü Kişilik Özellikleri

değişmektedir. Öğretmen adaylarının ortalama yaşı ise 21.14'tür ($SS = 2.10$). Katılımcıların 119'u (%32.4) birinci sınıf, 94'ü (%25.5) ikinci sınıf, 94'ü (%25.5) üçüncü sınıf ve 61'i (%16.6) dördüncü sınıf öğrencisidir. Son olarak katılımcıların sınıf düzeylerine göre ise 118'i (%38.1) fen bilgisi öğretmenliği, 81'i (%22.0) sınıf öğretmenliği, 63'ü (%17.1) ilköğretim matematik öğretmenliği, 55'i (%14.9) Türkçe öğretmenliği ve son olarak 51'i (%13.9) İngilizce öğretmenliği bölümü öğrencisidir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının sınıf düzeyi, yaşı, cinsiyeti ve bölümü hakkındaki bilgileri toplamak amacıyla kişisel bilgi formundan yararlanılmıştır.

Etnikmerkezcilik Ölçeği

Öğrencilerin etnikmerkezcilik düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Neuliep ve McCroskey (1997) tarafından üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde geliştirilen Genelleştirilmiş Etnikmerkezcilik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin orijinal hâli 22 maddeden oluşmasına rağmen ölçeğin Üstün (2011) tarafından uyarlanan, güvenilirlik, geçerlik çalışmaları yapılan Türkçe versiyonu 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte altı madde tersten kodlama gerektirmektedir. Her bir madde beşli bir derecelendirme ölçeği (1=hiç katılmıyorum, 5=tamamen katılıyorum) üzerinde katılımcılar tarafından değerlendirilmektedir. Ölçekten katılımcıların alabileceği en düşük puan 20 iken katılımcıların alabileceği en yüksek puan ise 100'dür. Puanlardaki artış etnikmerkezcilik seviyesinin yükseldiğini göstermektedir. Etnikmerkezcilik ölçeğinde yer alan örnek bir madde "Diğer birçok kültür benim kültürümle kıyaslandığında geri kalmıştır." şeklindedir.

Çokkültürlü Kişilik Ölçeği

Öğrencilerin çokkültürlü kişilik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla Van der Zee ve Brinkmann'ın (2004) geliştirdiği ve uluslararası çalışmalarda sıklıkla kullanılan bir ölçek olan Çokkültürlü Kişilik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe diline uyarlama çalışmaları güvenilirliği ve yapı geçerliği Sarıçam (2014) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek öğrencilerin kültürel empati, duygusal denge, açık görüşlülük, esneklik ve sosyal girişkenlik çokkültürlü kişilik özelliklerini ölçmeye yönelik 40 maddeden ve beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte her bir çokkültürlü kişilik özelliğini değerlendirmek amacıyla beşli bir derecelendirme kullanılmaktadır (1= Hiç uygun değil, 5= Tamamen uygun). Ölçeğin her bir alt boyutundan alınabilecek puanlar 8 ile 40 arasında değişmektedir. Alt boyutlardan alınan yüksek

puanlar, ilgili alt boyutta değerlendirilen kişilik özelliğine katılımcıların yüksek düzeyde sahip olduğunu göstermektedir.

Veri Toplama Süreci

Çalışmanın verileri 2022-2023 bahar yarıyılında öğretmen adaylarından toplanmıştır. Veri toplama işlemi gerçekleştirilmeden önce Amasya Üniversitesinden gerekli etik izinler alınmıştır (02.03.2023 tarih ve 119973 sayılı karar). Araştırma öğrencilere iki ay süreyle farklı sosyal medya platformlarından ilan edilmiş ve gönüllü öğrencilerden araştırmaya katılımları istenmiştir. Veriler Google Formlar veri toplama platformu üzerinden toplanmıştır. Öğrencilere veri toplama araçlarını cevaplamadan önce araştırmanın etik kuralları ve araştırma amacı hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu bilgilendirmeler kapsamında, öğrencilere araştırmanın herhangi bir aşamasında istemeleri halinde araştırmadan çekilebilecekleri, araştırmaya katılımda gönüllülüğün esas alındığı, anket maddelerine verdikleri cevapların gizli kalacağı ve araştırmanın amacı hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizi JASP 0.17 (JASP Team, 2023) programında yürütülmüştür. Öğretmen adaylarının öğrenim görmekte oldukları bölümleri, yaşları, sınıf düzeyleri ve cinsiyetleri hakkında tanımlayıcı bilgiler vermek amacıyla betimsel istatistikler kullanılmıştır. Kullanılan betimsel istatistikler içerisinde ortalama, standart sapma, yüzde ve frekans değerleri yer almaktadır. Öğretmen adaylarının cinsiyetine göre etnikmerkezcilik puanlarındaki farklılaşmayı incelemek amacıyla ilişkisiz (bağımsız) örneklem için *t*-testi kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının bölümleri ve sınıf düzeylerine göre etnikmerkezcilik puanlarındaki farklılaşmayı incelemek amacıyla ise varyans analizi (tek yönlü ANOVA) kullanılmıştır. Öğretmen adaylarında duygusal denge, esneklik, kültürel empati, açık görüşlülük ve sosyal girişkenlik çokkültürlü kişilik özelliklerinden hangilerinin etnikmerkezciliğin yordayıcısı olduğunu belirleyebilmek amacıyla çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Cohen (1992) tarafından açıklanan varyans oranının yorumlanmasına yönelik geliştirilen sınıflandırma kullanılarak açıklanan varyans oranı yorumlanmıştır.

BULGULAR

Öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre etnikmerkezcilik puan ortalamalarında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek amacıyla ilişkisiz örneklem için *t*-testi yapılmış ve bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Etnikmerkezcilik Puanları İlişkisiz Örneklem t-testi Sonuçları

	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Erkek	48.81	11.35	98.81	2.36	.020*
Kadın	45.37	9.89			

Not. * $p < .05$.

Tablo 1’de görüldüğü gibi yapılan ilişkisiz örneklem için *t*-testi sonucunda cinsiyete göre etnikmerkezcilik puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($t(98.81) = 2.36, p < .05$). Erkek öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik düzeyleri kadın öğretmen adaylarından anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

Öğretmen adaylarının sınıf düzeylerine ve öğrenim gördükleri bölümlere göre etnikmerkezcilik puan ortalamalarında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmış ve bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Sınıf Düzeyi ve Bölüme Göre Etnikmerkezcilik Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>sd₁, sd₂</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	İşlem sonrası
Sınıf Düzeyi						
1. Birinci sınıf	46.73	9.74	3, 364	.56	.642	
2. İkinci sınıf	46.33	9.21				
3. Üçüncü sınıf	44.95	10.99				
4. Dördüncü sınıf	45.93	11.68				
Bölüm						
1. Fen bilgisi öğretmenliği	47.34	11.27	4, 161.70	5.59	.001**	1-3, 3-5
2. İlköğretim matematik öğretmenliği	45.06	8.16				
3. İngilizce öğretmenliği	41.37	8.10				
4. Sınıf öğretmenliği	45.72	9.89				
5. Türkçe öğretmenliği	49.18	11.11				

Not. ** $p < .001$.

Tablo 2’de görüldüğü gibi yapılan tek yönlü ANOVA sonucunda etnikmerkezcilik puan ortalamalarında sınıf düzeyine ($F(3, 364) = .56, p > .05$) göre anlamlı bir farklılaşma yokken, bölümlere ($F(4, 161.70) = 5.59, p < .001$) göre öğretmen

adaylarının etnikmerkezcilik puan ortalamalarında anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur. Öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik puan ortalamalarında var olan farklılıkların kaynağını belirleyebilmek amacıyla işlem sonrası Tukey HSD testi yapılmıştır. Tukey HSD testleri sonucunda İngilizce öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik puan ortalamalarının ($Ort.= 41.37$) fen bilgisi öğretmen adayları ($Ort.= 47.34$) ve Türkçe öğretmen adaylarının ($Ort.= 49.18$) etnikmerkezcilik puan ortalamalarından anlamlı bir şekilde düşük olduğu bulunmuştur. Diğer bölümlere devam eden etnikmerkezcilik puan ortalamalarında anlamlı bir farklılaşma yoktur.

Öğretmen adaylarında kültürel empati, esneklik, sosyal girişkenlik, açık görüşlülük ve duygusal denge değişkenlerinden hangilerinin etnikmerkezciliği yordadığı ve kültürel empati, esneklik, sosyal girişkenlik, açık görüşlülük, duygusal denge değişkenlerinin bir bütün olarak etnikmerkezciliği yordama düzeyini belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde enter yöntemi kullanılmıştır. Etnikmerkezcilik bağımlı değişkeni standart çoklu doğrusal regresyon analizi değişim istatistikleri Tablo 3'te, standart çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları ise Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 3. Etnikmerkezcilik Değişim İstatistikleri Tablosu

Model	R	R ²	Düz R ²	SH Tah.	Değişim İstatistikleri				
					ΔR^2	ΔF	sd_1	sd_2	p
Etnikmerkezcilik	.47	.22	.21	9.11	.22	20.77	5	362	.001**

Not. ** $p < .001$.

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğretmen adaylarında etnikmerkezcilik puanlarını yordamak amacıyla oluşturulan çoklu standart doğrusal regresyon analizi modelin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(5, 362) = 20.77, p < .001, \Delta R^2 = .22$). Bu bulgular her bir öğretmen adayının etnikmerkezcilik puanlarını yalnızca örneklem etnikmerkezcilik aritmetik ortalamaları ile yordamaya çalışan sabit modelden anlamlı bir şekilde daha iyi yordadığını göstermektedir. Modelin açıklanan varyans oranı %22 olup öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik puanlarındaki değişimin %22'sinin çokkültürlü kişilik özellikleri tarafından açıklanabildiğini göstermektedir. Açıklanan varyans oranı Cohen (1992) tarafından önerilen etki büyüklüğü sınıflandırmasına göre orta düzeyde bir etki büyüklüğünü ifade etmektedir.

Tablo 4. Etnikmerkezcilik Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	B	Sh	β	t	p
Sabit	92.41	5.95		15.54	.001**
Kültürel empati	-1.05	.15	-.42	-7.17	.001**
Esneklik	-.22	.14	-.08	-1.57	.118
Sosyal girişkenlik	-.01	.14	-.01	-.09	.933

Öğretmen Adaylarında Etnikmerkezciliğin Yordayıcısı Olarak Çokkültürlü Kişilik Özellikleri

Açık görüşlülük	.07	.16	.03	.48	.635
Duygusal denge	-.46	.11	-.23	-4.31	.001**

Not. ** $p < .001$.

Tablo 4'te görüldüğü gibi esneklik ($\beta = -.08$, $t(362) = -1.57$, $p > .05$), sosyal girişkenlik ($\beta = -.01$, $t(362) = -.09$, $p > .05$), açık görüşlülük ($\beta = .03$, $t(362) = .48$, $p > .05$) çokkültürlü kişilik özellikleri öğretmen adaylarında etnikmerkezciliğin anlamlı bir yordayıcısı değildir. Diğer taraftan kültürel empati ($\beta = -.42$, $t(362) = -7.17$, $p < .001$) ve duygusal denge ($\beta = -.23$, $t(362) = -4.31$, $p < .001$) çokkültürlü kişilik özellikleri öğretmen adaylarında etnikmerkezciliğin negatif anlamlı bir yordayıcısıdır. Başka bir deyişle bu örnekte esneklik, sosyal girişkenlik ve açık görüşlülük çokkültürlü kişilik özellikleriyle etnikmerkezcilik ilişkili değilken duygusal denge ve kültürel empati düzeyleri yüksek düzeyde olan öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik düzeyleri düşüktür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada ilk olarak öğrencilerin etnikmerkezcilik düzeylerindeki cinsiyet, sınıf düzeyi ve bölüm farklılıkları incelenmiş ve sonrasında ise çokkültürlü kişilik özelliklerinin etnikmerkezciliği yordayıcı rolü incelenmiştir. Çalışma sonucunda erkek öğrencilerin etnikmerkezcilik düzeylerinin kadınlardan anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular daha farklı bölüm öğrencileriyle gerçekleştirilen araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Örneğin Delibaş ve ark. (2020) sağlık programlarında öğrenim gören erkek öğrencilerin etnikmerkezcilik düzeylerinin kadın öğrencilerden anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu bulmuştur. Başka bir çalışmada ise Bilgiç ve Şahin (2019) erkek hemşirelik bölümü öğrencilerinin etnikmerkezcilik düzeylerinin kadın hemşirelik bölümü öğrencilerinden anlamlı bir şekilde yüksek olduğunu bulmuştur. Eagly ve Wood'a (2012) göre toplumlar genellikle erkekleri kadınlardan daha fazla rekabetçi ve baskın olmaya teşvik eder. Bu durum erkek öğretmen adaylarının kendi etnik gruplarını diğerlerinden daha üstün görmelerine ve bu nedenle daha yüksek bir etnikmerkezcilik düzeylerine sahip olmalarına yol açabilir.

Bu çalışmada öğrencilerin etnikmerkezcilik düzeylerinde sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık bulunmazken bölümlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Başka bir ifadeyle İngilizce öğretmen adaylarının Fen bilgisi öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği öğrencilerinden anlamlı bir şekilde daha düşük etnikmerkezcilik düzeylerine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular İngilizce öğretmen adaylarının farklı bölümlere devam eden öğrencilerden daha düşük etnikmerkezcilik düzeylerine sahip olduğunu gösteren araştırma sonuçlarını

destekler niteliktedir. Örneğin, Demir ve Üstün (2017) gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda İngilizce öğretmen adaylarının din kültürü öğretmen adaylarından anlamlı bir şekilde daha düşük etnikmerkezcilik düzeylerine sahip olduğunu bulmuştur. Gerçekleştirilen araştırmalar farklı kültürler hakkında bilgi sahibi olmanın ve farklı kültürlerden gelen bireylerle etkileşim halinde olmanın etnikmerkezcilik düzeyleriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (Fabregas Janeiro ve ark., 2012; Park, 2013; Roh, 2014; Türkoğlu ve Sönmez, 2023). Bu nedenle İngilizce öğretmen adaylarının dil öğretimi süreci gereği farklı kültürlerle ve dil gruplarıyla daha fazla etkileşim halinde olmaları, farklı etnik gruplardan gelen öğrencilerle mesleklerinin bir gereği olarak ilgilenmeleri, kültürel farkındalık ve çokkültürlülük özelliklerinin daha yüksek olması, bu öğrencilerin etnikmerkezcilik düzeylerini olumlu yönde etkileyebilir.

Bu araştırmada çokkültürlü kişilik özelliklerinden esneklik, sosyal girişkenlik ve açık görüşlülüğün öğretmen adaylarında etnikmerkezciliğin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı; ancak kültürel empati kişilik özellikleri ve duygusal dengenin etnikmerkezciliğin negatif anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Bu bulgular daha önce gerçekleştirilen ve kültürel empatinin etnikmerkezcilikle ilişkili olabileceğini gösteren araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Örneğin Barbuto Jr ve ark. (2015) kültürel zekâ ile etnikmerkezcilik arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu bulmuştur. Ahmadi ve ark. (2011) yetişkin bireylerde etnikmerkezcilik ile kültürel empati arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu bulmuştur. Kültürel empati, bir kişinin başkalarının deneyimlerini, perspektiflerini ve duygusal durumlarını anlama ve paylaşma yeteneğini ifade eder (Van der Zee ve Brinkmann, 2004). Etnik merkezcilik ise, kendi etnik grubunu diğerlerinden üstün veya daha değerli görmek, ayrımcılığa dayanan tutum ve davranışları içerir. Kültürel empati, başkalarının bakış açılarını anlama ve takdir etme yeteneğini ile ilgilidir. Etnik merkezcilik ise, kendi etnik grubunun perspektifini diğer gruplara baskın kılarak başkalarının bakış açılarını tam olarak anlamayı engelleyebilir. Bu nedenle, daha yüksek kültürel empatiye sahip bireyler, etnik merkezcilik düzeylerinin daha düşük olma eğiliminde olabilirler.

Bu çalışmanın bir diğer bulgusu da duygusal denge düzeyleri yüksek olan öğrencilerin etnikmerkezcilik düzeylerinin düşük olduğudur. Bu bulgular daha önce gerçekleştirilen ve duygusal dengenin etnikmerkezcilik düzeyleriyle negatif yönde ilişkili olabileceğini gösteren araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Widiger ve Mullins-Sweatt'a (2009) göre duygusal denge kişilik özelliklerini yüksek düzeyde gösteren bireyler kayıp, tehdit ve engellenmişlik karşısında daha olumlu

Öğretmen Adaylarında Etnikmerkezciliğin Yordayıcısı Olarak Çokkültürlü Kişilik Özellikleri

tepkiler verme eğilimindedir. Bu kişilik özelliğini yüksek düzeyde gösteren bireyler tehdit veya engellenmişlik duygusuna tahammül edebilmektedir. Diğer taraftan duygusal dengesi yüksek olan bireyler daha fazla olumlu duygu yaşayıp ruhsal rahatsızlıkları daha az yaşamaktadır (Compton, 1998). Diğer taraftan araştırmalar etnikmerkezciliğin olumlu duygularla negatif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (Reichard ve ark., 2014). Etnikmerkezcilik, genellikle kendi etnik grubunu diğerlerinden üstün olarak görmekle ilişkilidir. Etnikmerkezciliği yüksek düzeyde gösteren bireyler genellikle önyargı, korku veya düşmanlık gibi olumsuz duygular yaşama eğilimindeyken duygusal dengesi yüksek olan bireyler ise duygusal tepkilerini daha iyi yönetebilir, bu da onların farklı etnik gruplara karşı daha anlayışlı ve hoşgörülü olmalarını sağlayabilir.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerde kadın öğretmen adaylarının sayısı erkek öğretmen adaylarından anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Bu nedenle bu araştırma bulgularının erkek öğrencilere genellenebilirliği düşüktür. Ayrıca bu araştırma sadece öğretmen adaylarıyla gerçekleştirildiğinden farklı bölümlere devam etmekte olan öğrencilerin etnikmerkezcilik düzeyleriyle çokkültürlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi yeterli düzeyde yansıtmayabilir. Araştırma örneklemine bağlı olarak ise araştırma sadece Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde eğitimlerine devam etmekte olan bireylerle yürütüldüğünden araştırma sonuçlarının Türkiye'nin farklı bölgelerinde eğitimlerine devam etmekte olan eğitim fakültesi öğrencileri için genellenebilirliği düşüktür. Son olarak bu çalışmada korelasyonel bir araştırma deseni kullanıldığından araştırma bulguları nedensellik bağlamında değerlendirilemez. Sonuç olarak bu çalışmada cinsiyetin, bölümün, kültürel empatinin ve duygusal dengenin öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik düzeyleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu çalışmanın sonuçları öğretmen adaylarının etnikmerkezcilik düzeyleriyle ilişkili olabilecek demografik faktörler ve kişilik özelliklerinin belirlenmesine yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Ahmadi, Y., Shahmohamadi, A., ve Araghi, M. M. (2011). The study of effect of socio-cultural factor on cultural intelligence (CQ)(Case study: Sanandaj City). *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(12), 161–168.
- Barbuto Jr, J. E., Beenen, G., ve Tran, H. (2015). The role of core self-evaluation, ethnocentrism, and cultural intelligence in study abroad success. *The International Journal of Management Education*, 13(3), 268–277.

Bilgiç, Ş., ve Şahin, İ. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılık ve etnik merkezilik düzeyleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(3), 230–236.

Birleşmiş Milletler. (2022). *The sustainable development goals report 2022*. Yazar. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf>

Burger, J. M. (2011). *Personality* (8th ed.). Wadsworth Cengage Learning.

Choi, S., ve Lee, S. W. (2020). Enhancing teacher self-efficacy in multicultural classrooms and school climate: The role of professional development in multicultural education in the United States and South Korea. *AERA Open*, 6(4), 1–17. <https://doi.org/10.1177/2332858420973574>

Compton, W. C. (1998). Measures of mental health and a five factor theory of personality. *Psychological Reports*, 83(1), 371–381.

Delibaş, L., Dürmüş, G., Bilir, İ., Ekren, A., ve Çelikli, S. (2020). Sağlık programlarında öğrenim gören öğrencilerin kültürler arası duyarlılık ve etnik merkezilik düzeyleri. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8(1), 1–14.

Demir, S., ve Üstün, E. (2017). Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve etnik merkezilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 182–204. <https://doi.org/dx.doi.org/10.23891/yyuni.2017.7>

Eagly, A. H., ve Wood, W. (2012). Social role theory. P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, ve E. T. Higgins (Ed.), *Handbook of theories of social psychology* içinde (Cilt 2, ss. 458–476). Sage Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446249222.n49>

Fabregas Janeiro, M. G., Kelsey, K. D., ve Robinson, S. J. (2012). Predicting intercultural sensitivity using demographic variables among college of agriculture undergraduate students. *US-China Education Review A*, 8(2012), 710–719. <https://doi.org/10.17265/2161-623X/2012.08A.002>

JASP Team. (2023). *JASP* (0.17). <https://jasp-stats.org>

Kam, C. D., ve Kinder, D. R. (2007). Terror and ethnocentrism: Foundations of American support for the war on terrorism. *The Journal of Politics*, 69(2), 320–338.

- Karakaya, İ. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. A. Tanrıöğen (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (ss. 55–84). Anı Yayıncılık.
- Keith, K. D. (2019). Ethnocentrism: Seeing the world from where we stand. K. D. Keith (Ed.), *Cross-cultural psychology: Contemporary themes and perspectives içinde* (ss. 23–38).
- Neuliep, J. W., Chaudoir, M., ve McCroskey, J. C. (2001). A cross-cultural comparison of ethnocentrism among Japanese and United States college students. *Communication Research Reports*, 18(2), 137–146.
- Neuliep, J. W., ve McCroskey, J. C. (1997). The development of a U.S. and generalized ethnocentrism scale. *Communication Research Reports*, 14(4), 385–398. <https://doi.org/10.1080/08824099709388682>
- Park, J.-S. (2013). Multicultural experience and intercultural sensitivity among South Korean adolescents. *Multicultural Education Review*, 5(2), 108–138.
- Permatasari, R. (2019). The negative effects of ethnocentrism in My Big Fat Greek Wedding movie. *Jurnal Penelitian Humaniora*, 20(2), 89–97.
- Reichard, R. J., Dollwet, M., ve Louw-Potgieter, J. (2014). Development of cross-cultural psychological capital and its relationship with cultural intelligence and ethnocentrism. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 21(2), 150–164.
- Roh, S.-Z. (2014). A study on the factors affecting the intercultural sensitivity of middle and high school students in Korea. *Advanced Science and Technology Letters*, 47, 266–269.
- Şahin, B. (2014). Metodoloji. A. Tanrıöğen (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (ss. 109–130). Anı Yayıncılık.
- Sarıçam, H. (2014). Öğretmen adaylarının çokkültürlü kişilik düzeyleri ile çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi (ss. 114-116). 4. International Symposium of Policies and Issues on Teacher Education (ISPITE2014), sunulmuş bildiri, Ankara.
- Schumann, K., Zaki, J., ve Dweck, C. S. (2014). Addressing the empathy deficit: Beliefs about the malleability of empathy predict effortful responses when empathy is challenging. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107(3), 475–493. <https://doi.org/10.1037/a0036738>

Siamagka, N.-T., ve Balabanis, G. (2015). Revisiting consumer ethnocentrism: Review, reconceptualization, and empirical testing. *Journal of International Marketing*, 23(3), 66–86.

Toplu-Demirtaş, E. (2020). Kişilik ve kişiliğin temel kavramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Ed.), *Kişilik kuramları* içinde (ss. 1–32). Pegem Akademi.

Türkoğlu, N., ve Sönmez, S. B. (2023). Hemşirelerin kültürel yeterlilik ile etnik merkezilik düzeyleri arasındaki ilişki ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 5(1), 26–36.

Üstün, E. (2011). *Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve etnikmerkezilik düzeylerini etkileyen etmenler* [Yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.

Van der Zee, K. I., ve Brinkmann, U. (2004). Construct validity evidence for the intercultural readiness check against the multicultural personality questionnaire. *International Journal of Selection and Assessment*, 12(3), 285–290.

Van der Zee, K., ve Van Oudenhoven, J. P. (2013). Culture shock or challenge? The role of personality as a determinant of intercultural competence. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(6), 928–940.

Van Oudenhoven, J. P., Mol, S., ve Van der Zee, K. I. (2003). Study of the adjustment of Western expatriates in Taiwan ROC with the Multicultural Personality Questionnaire. *Asian Journal of Social Psychology*, 6(2), 159–170.

Van Oudenhoven, J. P., ve Van der Zee, K. I. (2002). Predicting multicultural effectiveness of international students: The Multicultural Personality Questionnaire. *International Journal of Intercultural Relations*, 26(6), 679–694.

Wang, C., Shakespeare-Finch, J., Dunne, M. P., Hou, X.-Y., ve Khawaja, N. G. (2021). How much can our universities do in the development of cultural intelligence? A cross-sectional study among health care students. *Nurse Education Today*, 103, 104956.

Widiger, T. A., ve Mullins-Sweatt, S. N. (2009). Five-factor model of personality disorder: A proposal for DSM-V. *Annual Review of Clinical Psychology*, 5(1), 197–220.